

Bestaat er een *genre mineur* in de literatuur?

3 september 2021

Eergisteren heb ik naar Arnon Grunberg geluisterd in het radioprogramma *Kunststof* naar aanleiding van zijn nieuwste boek *De dood in Taormina*. Het was de honderdste geboortedag van WF Hermans, van wie hij een bewonderaar blijkt te zijn. *De grote drie* uit de vorige eeuw kwamen even langs. Over Mulisch werd niet veel gezegd. Voor de novellen van Reve, *Werther Nieland* en *De ondergang van de familie Boslowits*, heeft Grunberg grote waardering, maar Reves eerste en bekendste roman *De Avonden* vermag hem niet te bekoren. Met zijn latere brievenboek *Op weg naar het einde* heeft hij evenmin veel op. ‘Dat is geen roman, maar een brievenboek’. Die uitspraak verbaast mij. Is een brievenboek niet gelijkwaardig aan een roman? De correspondentie van Flaubert lees ik met evenveel plezier als *Madame Bovary*, en bij het lezen van Heine’s *Reisebilder* heb ik nooit gedacht: prachtig, die ironie, maar het zijn *maar* reisverhalen.



Joseph Roth, 1894-1939.

Ander voorbeeld: Joseph Roth. Ik ben een liefhebber van zijn *Radetzky**marsch*, een roman die mijns inziens tot de top van de wereldliteratuur hoort, maar zijn reisverslagen, geschreven in de twintiger jaren voor de *Frankfurter Zeitung*, doen in literair opzicht niet onder voor het zojuist genoemde meesterwerk.

Iedereen die van Frankrijk houdt en ooit de Provence heeft bezocht, of wil bezoeken, kan ik deze reisverslagen aanbevelen. Verschillende aantrekkelijke steden laat hij de revue passeren: Les Baux, Nîmes, Arles. Prachtig, zoals hij over de pausstad Avignon schrijft, de witte der witte steden. Wat mij op iedere bladzijde treft, is de persoonlijke noot en de originele invalshoek. Nergens doen zijn beschrijvingen denken aan een reisgids of aan Wikipedia. Hier is niet zomaar een journalist aan het woord, maar een rasverteller, zeer erudiet bovendien. Als je zijn reportages leest, kijk je retrospectief met andere ogen naar wat je in het warme zuiden ooit gezien hebt. Bij zijn beschrijving van een Provençaals stierengevecht kromp mijn hart ineen. Geen enkel dier is zó wreed, zó onverschillig voor het leed van zijn medeschepselen als de mens, de *homo sapiens*. Diepe walging voelde ik voor die laffe held in de arena, gehuld in een fonkelend roodgouden tenue, walging ook voor de joelende, juichende, applaudiserende meute, die bloed wil zien, op veilige afstand verblijvend van het opgejaagde dier. Het arme beest. Gekweld, vernederd, vermoeid. Gewond en uitgeput blijft hij tenslotte staan. Voor hem is er geen hoop meer.

Niet alleen om zijn scherpe, originele observaties, zijn poëtische schilderijen, zijn briljante stijl houd ik van Roth, maar ook en misschien wel voorál om zijn empathie, zijn sympathie voor de verschoppelingen van deze wereld, mens of dier. Lees deze intreurige passage maar over oude prostituees met hun kindjes op hun schoot, ergens in een donker steegje, in het havengebied van Marseille. De kleintjes worden al vroeg geconfronteerd met het *leven*, de goedkope *liefde*. Hun eerste speelkameraadjes zijn zieke katjes. Van de hemel zien ze slechts een smal streepje, van de zon niets:

Manche Frauen halten ihre Kinder auf dem Schoss. In dieser Gasse wachsen viele Kinder heran, die traurigsten Kinder der traurigsten Mutter. An ihrer Wiege spielt ein Musikautomat. Seit dem Augenblick, in dem sie die Finsternis der Welt erblickten, kennen sie das Lager der billigen Liebe. Die Rätsel der Welt werden ihnen mit der banalen Auflösung zugleich geliefert. Das Leben beschenkt sie verschwenderisch mit Erfahrungen. Die Spielgefährten ihrer ersten Jahre sind kranke Katzen, die Glück bringen, und das Spielzeug der Rinnstein, eine Muschel oder ein Kiesel. Der Morgen, der Mittag, der Vorabend, der Abend, die Nacht, alle Tageszeiten sind hier gleich. Vom Himmel sieht man nur einen Streifen, von der Sonne nichts.

Sommige vrouwen houden hun kinderen op schoot. In deze steeg groeien veel kinderen op, de treurigste kinderen van de treurigste moeders. Bij hun wieg speelt een muziekdoos. Vanaf het moment dat ze de duisternis van de wereld aanschouwden, kennen ze het oord van de goedkope liefde. De raadsels van de wereld worden hun tegelijk met de banale oplossing aangereikt. Het leven bedenkt hen rijkelijk met ervaringen. De speelkameraadjes van hun eerste jaren zijn zieke katten, die geluk brengen, en het speelgoed is de goot, een schelp of een kiezelsteen. Morgen, middag, namiddag, avond, nacht – alle tijden van de dag zijn hier eender. Van de hemel is slechts een streep te zien, van de zon niets.

Het moge duidelijk zijn dat ik niet geloof in hogere en lagere literaire genres. Er bestaat alleen goede en slechte literatuur. Zelfs deze uitspraak lijkt me bij nader inzien niet wetenschappelijk te onderbouwen. Maar dat is een ander chapter.